

Wiepke Toxopeus

Ik ben van Rottum

*Herinneringen aan het voogdgezin
en het eiland Rottum*

*voor Hennieta
en Mark Jan*

Wiepke Toxopeus

Ik ben van Rottum

*Herinneringen aan het voogdgezin
en het eiland Rottum*

colofon

tekst en gedichtjes: Wiepke Toxopeus
opmaak en productie: Roelof Mulder
druk: Koopmans' drukkerij bv

illustraties

Alle foto's, tekeningen, krantenknipsels e.d. komen uit de collectie van de familie Toxopeus. Het is ondoenlijk om na zoveel jaren met zekerheid de maker van de gebruikte illustraties te achterhalen. Het is geenszins de bedoeling om substantieel geldelijk gewin te maken uit het opnemen van die illustraties in dit boekje en de auteur is ervan overtuigd dat het gebruik ervan geheel in overeenstemming is met de oorspronkelijke afgave door maker ervan, namelijk gebruik als illustratie bij het tonen van de geschiedenis van Rottum.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/ of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.

© 2010

ISBN 978-90-79488-96-4

woord vooraf

Het eerste boekje 'Ik ben van Rottum' is in 1981 uitgegeven. Het was een feest om dat te beleven!

De overhandiging van het eerste exemplaar vond plaats op Noordpolderzijl. De burgermeester van Warffum, de heer Kamerling, nam het graag in ontvangst. Warffum is de gemeente waar Rottum in onze tijd heel lang bij hoorde en deze geste leek me wel gepast. In het Zielhoes te Noordpolderzijl was een gezellige bijeenkomst. Zus Mina vertelde een paar leuke eilandverhalen. Het eigenlijke plan was om naar Rottum te gaan, maar het weer was nogal onstuimig en het leek erop dat we het eiland die dag niet zouden bereiken. Later klaarde het op en zijn we alsnog met de genodigden vanuit de Eemshaven met een aantal familieboten, waaronder natuurlijk de 'Theda', naar het eiland vertrokken om daar het glas te heffen op het tot stand komen van het boekje.

Door wat ik zelf beleefd heb en natuurlijk ook door alle verhalen die mijn ouders me vertelden kwam ik op het idee om dit boekje te maken. Of soms kwam er op een verjaardag ineens weer een leuke belevenis aan de oppervlakte. Deze verhalen mochten niet verloren gaan en vooral ook voor mijn kinderen wilde ik dit allemaal vastleggen. Ik heb het met goetvinden en enthousiasme van mijn ouders opgeschreven. Daarbij heb ik de journalen doorgenomen.

Mijn vader heeft alleen het getypte manuscript gelezen. Hij is in maart 1979 overleden. Mijn moeder heeft het uiteindelijke resultaat veelvuldig en met trots laten zien en laten lezen. Het boekje lag eigenlijk altijd

wel ergens in haar nabijheid. Dat is in het kort de ontstaansgeschiedenis van de eerste uitgave.

Dit tweede boekje over Rottumeroog moest er ook gewoon komen. Steeds vroegen en vragen mensen naar 'Ik ben van Rottum'. Vooral als het eiland weer eens in het nieuws is, zoals bij het restaureren van de kaap, het afbreken van het laatste voogdhuis, de veranderde beleidsplannen en de bezetting van Rottum die daarop volgde.

Verder bevinden we ons nu in een digitaal tijdperk, daarin kon ik bestaande foto's uit het familiealbum scannen en voor de toekomst vastleggen. Uit dat fotobestand heb ik weer een keuze gemaakt om in dit boekje op te nemen. De kwaliteit zal soms te wensen overlaten, bedenk daarbij dat de foto's al lange tijd in albums en schoenendozen bewaard zijn en door diverse handen gegaan zijn. Met de komst van dit boekje liggen tekst en foto's nu digitaal vast.

De meeste anekdotes uit het eerste boekje zijn natuurlijk gebeven, het zijn waargebeurde verhalen, daar is niets aan te veranderen. Hier en daar is er wat toegevoegd en om het geheel nog completer te maken zijn er op sommige plaatsen andere foto's gebruikt.

Het is verrassend hoe vaak Rottum opduikt in krantenartikelen of op tv. Rottum blijft actueel en het blijft een uniek eiland. 'Men' wil weten hoe het was om daar te wonen en op te groeien.

Hier is de tweede versie van 'Ik ben van Rottum'!

mijn rottumer tijd

hoofdstuk 1

Ik ben van Rottum. Het grootste deel van mijn kindertijd heb ik doorgebracht op dit eiland waar mijn vader voogd was.

Ik ben van Rottum en Rottum is van mij. Zo voel ik dat. Geboren ben ik er niet. Dat gebeurde in Delfzijl. Maar omdat mijn vader en moeder op Rottum woonden, ben ik wel op het eiland opgegroeid. Het unieke aan Rottum is dat er maar één huis stond: dat van de voogd.

Rottum is een Gronings eiland in de Eemsmonding. Het is een grote zandplaat met duinen die bevolkt wordt door vogels, duinkonijnen, zehonden én eens

de voogdfamilie. Voor een buitenstaander is het moeilijk zich voor te stellen hoe het leven er toegeing. Daarom heb ik het opgeschreven.

Rottum bestaat al heel lang. En zo lang als het bestaat, zijn er mensen op en om het eiland geweest. Vanaf 1738 werden er voogden aangesteld.

Dat ik mijn jeugd doorbracht op Rottum heb ik in wezen te danken aan mijn opa. Want bij hem is het voor ons begonnen.

Ik kan me zoveel herinneren. In de eerste plaats het zand. Dat was niet alleen buiten. Door de kieren en reten drong het in onvoorstelbare hoeveelheden naar

rottums verleden

hoofdstuk 2

Op Rottumeroog en de omliggende zandplaten bruis- te het vroeger van bedrijvigheid. Op Bosch, Heffesant en Coornsant, die in het verleden eilandjes waren, zo- als nog op oude kaarten is te zien, liep vee te grazen. Op Bosch, Bosplaat, was zelfs een woonplaatsje op de kaart aangegeven. Maar het meeste viel toch wel te beleven op Rotmaroghe, het huidige Rottum.

In 1354 wordt Rottum genoemd. Er was een geschil over het eiland. De pastoors van Uithuizen en Uit- huizermeeden moesten een wijs oordeel vellen over het grazen van vee en het snijden van helm op het eiland. In de middeleeuwen was het eiland eigendom van twee kloosters. Voor een derde deel hoorde het

eiland toe aan het Oldenklooster in de Marne en voor het overige deel was het eiland van het klooster in Rot- tum. Dit is een terpgehuchtje in het noorden van de provincie Groningen. Naar dit Groningse plaatsje is het eiland uiteindelijk genoemd.

Kooplui uit Groningen hadden op Rottumeroog pak- huizen. Maar dat was een riskante onderneming. Dik- wijls waren er kapers op de kust. Zeerovers en andere avonturiers stalen herhaaldelijk de goederen of staken de pakhuizen in brand. Ook hadden die vrijbuiters er soms een tijdlang hun onderkomen.

Nu was het niet zo dat er geen toezicht was op de ro- verij. Er bestaat een verhaal over graaf Edzart die acht bandieten in Emden terecht liet staan. Onder hen was de hoofdman van Rottum, een zekere Cornelius van de Veher. Er wordt verteld dat vijf van deze rovers in een ton zijn gepropt en zijn onthoofd door één slag met een zwaard.

In de geschiedenis zijn nog wel een paar van die figu- ren te noemen die niet al te gunstig bekend stonden. Bijvoorbeeld Douwe Glins, die 'zijn hoofd verloor' op de Grote Markt in de stad Groningen.

Een heel bekende zeerover was Barthold Entens van Mentheda. Hij noemde zichzelf trouwens liever wa- tergeus. Zijn macht was groot. In 1575 had hij het eiland zelfs gekocht. Hij wilde er een kasteel bouwen. De stenen waren al naar het eiland gebracht, maar het kasteel is nooit gebouwd.

Barthold had zich voorgenomen om Groningen op de Spanjaarden te heroveren. Maar hij sneuvelde op de stadswallen van Groningen. De lijfspreuk van deze levenslustige geus: 'Frolijk met eeren' werd nooit in- gekerfd boven de poort van zijn kasteel op Rottum. Het bleef bij een luchtkasteel.

bezit niet lang kunnen profiteren, want hij overleed kort na de aankoop. Verwaarloosd bleef het eiland achter.

Het provinciaal bestuur vond Rottum als dijkbescherming voor het vaste land toch wel belangrijk en daarom kocht ze het in 1738 van de weduwe van Pivé terug. De Provincie nam Jan Wijbrands, die voor Pivé ook al voogdtaken deed, in dienst om het eiland in stand te houden. Hij was de eerste in een lange rij van eilandvoogden die door de Overheid waren aangesteld.

In 1798 deed de Provincie het eiland over aan de landdomeinen. Maar de voogd bleef. Uit die tijd van rond 1700-1800 vonden wij nog wel eens munten op het strand. Ze waren helemaal versleten door het schuivende en stuivende zand. Maar ze vormden wel degelijk een stoffelijke herinnering aan lang vervlogen dagen.

En deze munten lieten ons zitten met de vraag wie ze verloren had: een koopman, een voogd of had een avonturier zijn geld ergens begraven in een duin en kon hij het later niet meer terugvinden.

aangesteld door de Kroon

De eerste officiële voogd van het eiland, Jan Wijbrands, betrok met twee militaire assistenten de enige woning die op Rottum te vinden was. Hij leefde voor het grootste deel van de opbrengst van de goederen die op het strand aanspoelden.

Hoewel er al in de 16e eeuw twee houten bakens of kapen op het eiland stonden, strandde er toch me-

nig schoener of bark op de gronden van Rottum. Dat kwam vooral omdat deze bakens 's nachts niet verlicht waren. Wanneer er overdag schipbreukelingen waren, kon de voogd samen met zijn knechten wel hulp bieden.

Op het woonhuis was een 'uitkijk' gebouwd van waaruit bij slecht weer de hele omgeving met grote kijkers geobserveerd werd.

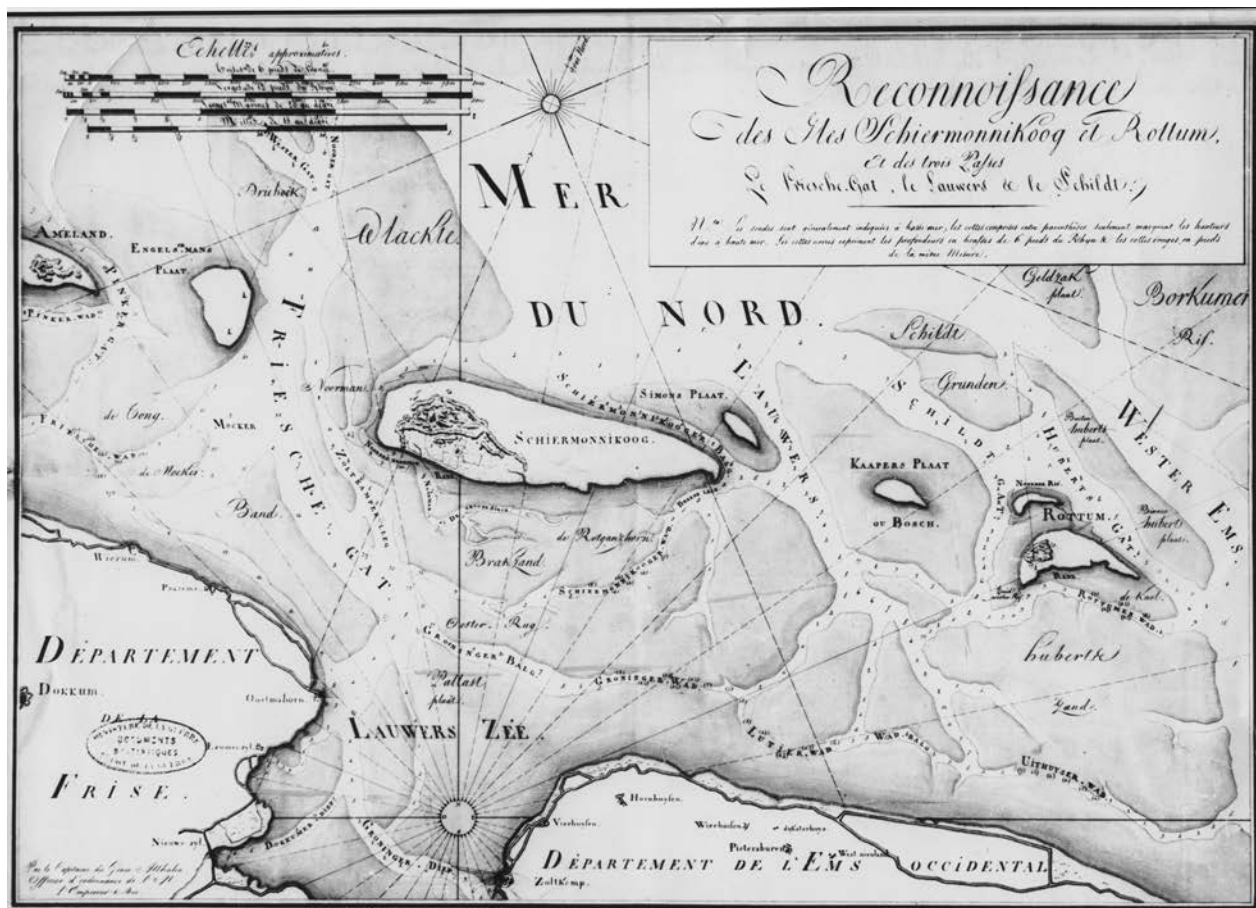
Vanuit de uitkijktoren werd niet alleen op de zee en schipbreukelingen gelet, ook het vee dat op Rottum graasde, hielden ze vanuit deze hoge post in de gaten. Eerst waren dat alleen de dieren van de voogd. Maar later lieten verschillende Groninger boeren hun schapen en koeien tegen betaling op het eiland lopen.

Hoge vloed en vooral ook de strenge winter van 1740 hadden ervoor gezorgd dat de konijnen op Rottum uitgeroeid waren. Het gras kreeg meer kans om te groeien, vandaar dat er veel meer vee op het eiland kon grazen dan alleen dat van de voogd. Op het laatst werd de kudde zo groot dat er toezicht nodig was.

Het ging goed met de voogden op Rottum. Zo schrijft het blad 'Eigen Haard' in 1901: "De schaapjes van den voogd behoeven niet zoo opgepast te worden, deze blijven vanzelf wel op 't droge."

Dat het goed ging met de voogden blijkt ook wel uit het grote aantal knechten en meiden dat ze er op na konden houden. Naast de producten van het boerenbedrijf werden er strandgoederen verhandeld. Ook was in de zomermaanden de verkoop van vogeleieren een welkome aanvulling op het inkomen.

Na Jan Wijbrands heeft een hele reeks voogden het eiland beheerd: in 1741 kwam Tjarko Ebels, in 1764 Jochem Voyer, in 1782 Klaas Jacobs, in 1802 zijn zoon Guitjen Klaassens, die in de Franse tijd de naam Van Dijk aannam, in 1834 kleinzoon K.G. van Dijk en

in 1865 G.K. van Dijk, de achterkleinzoon van Klaas Jacobs.

Mijn opa Hendrik Toxopeus kwam in 1908 als voogd naar het eiland. Hij begon zijn loopbaan op een kofschip. Later stapte hij over op een tanker. Dit was een driemaster die ook op stoom kon varen. Na een tijdlang actief geweest te zijn op de wilde vaart, kocht hij van zijn verdiende geld een eigen sleepboot. Als thuishaven koos hij Delfzijl. Opa sleepte alles wat er maar te slepen viel. Het ging hem voor de wind.

Bij toeval is hij eigenlijk voogd geworden op Rottum. Op zekere dag stapte er een onbekende heer op de loopplank van opa's sleper. Of opa iemand naar Rottumeroog kon brengen. De kolonel van het loodswen-

zen uit Harlingen moest op inspectie naar het eiland. Het ging hier dus wel niet om een sleepje, maar Hendrik Toxopeus zei: "Mijnheer, overal waar vaarwater is, kan ik varen." En zo voer hij die 'hoge ome' naar Rottum. Deze dag heeft het leven van Hendrik Toxopeus volkomen veranderd. Opa was helemaal verrukt van de schoonheid van het eiland. Hier zou hij wel willen wonen. Hij liet duidelijk blijken hoe enthousiast hij was. "Meent U echt dat U hier zou willen wonen", vroeg de kolonel. "Natuurlijk", antwoordde opa, "anders zou ik het niet zeggen."

In Delfzijl teruggekomen zei de kolonel: "U hoort er nog van Toxopeus." En dat gebeurde. Voogd van Dijk ging met pensioen aan de vaste wal wonen en opa kreeg bericht dat hij hem kon opvolgen.

Rottumeroog,
eens voorpost van het Reddingwezen,
nu zelf bijna verdronken in zee.
Eiland van mijn jeugd,
boeket van helm en distel.
Rottum gaat niet verloren,
maar wordt steeds opnieuw geboren.
Eindeloze regelmaat
van vallen en opstaan.
Samenspel van zee en wind,
stuwend en stuivend
blijft Rottum een oog op de kaart.

een 'oog' op de kaart

hoofdstuk 7

De Toxen waren vertrokken, maar op Rottum ging de natuur echter gewoon verder. Winters gingen voorbij, de meeuwen kwamen om te nestelen en het zand stooft.

Een voogd die door de kroon was aangesteld, is er na vaders pensionering niet meer geweest. Rijkswaterstaat had iemand uit eigen dienst tot toezichthouder benoemd: Berend Huizing. Na het overlijden van Huizing werd eerst Barteld Klamer en later Simon van den Berg in deze functie aangesteld. In de zomermaanden werkten de mannen van Rijkswaterstaat op Rottum en de rest van het jaar was het een onbewoond eiland. Nu wordt er zelfs helemaal geen onderhoud meer gedaan. Hendrik en zijn toenmalige vrouw Jannie Mulder hebben in het voorjaar van 1991 het eiland nog een aantal dagen bezet tegen die gang van zaken. De vrienden van Rottum werd opgericht, een stichting die gedaan kreeg dat steeds in het voorjaar en in het najaar een groepje vrijwilligers een aantal weken onderhoud aan het eiland mocht verrichten. Maar uiteindelijk stopte Rijkswaterstaat ook daarmee, wel mogen de vrijwilligers nog rommel van het strand opruimen.

Een hele tijd was ik niet meer op Rottum geweest. Er was zoveel wrevel en wrijving tussen Rijkswaterstaat en mijn ouders, dat het idee om erheen te gaan niet lokte. Later veranderde dat gevoel. Ik trouwde met Roelof Mulder, we kregen kinderen en juist door de kinderen ging het op zekere dag toch weer richting Rottumeroog.

De kinderen begonnen te vragen: "Hoe ziet Rottum er eigenlijk uit? Hoe hoog is de kaap? Hoe lang zijn de duinen?" En nog veel meer wilden ze weten. Om al die vragen te beantwoorden en ook omdat mijn

man en ik er toch wel erg graag weer eens wilden kijken, gingen we. We voeren mee met de boot die voor Rijkswaterstaat voer, de 'Javanka'. We hadden netjes toestemming gevraagd om mee te mogen en er was geen enkel probleem. Heerlijk was het op het eiland. De meeuwen hadden nog net zoveel herrie en het rook er ook nog precies als vroeger. Het zand voelde zelfs hetzelfde. Er zijn natuurlijk ook duinen op Texel waar wij nu wonen. En zand is er zelfs veel meer dan op Rottum, maar voor mij is het toch anders.

Op dat kleine eiland ben ik opgegroeid en dat geeft een stukje jeugdsentiment. Vooral ook omdat het zo'n unieke plek is om op te groeien. Al besepte ik het pas toen we allang van het eiland af waren hoe bijzonder dat was geweest.

In de jaren na ons eerste bezoek zijn we heel regelmatig en altijd met toestemming van de bevoegde instanties naar Rottum geweest. Het vervoer was voor ons geen probleem meer, we hadden intussen zelf een boot: de 'Theda'. We hebben er nog een groot aantal jaren mee gevaren. De 'Theda' liep als een rode draad door mijn leven. En ons gezin heeft geweldige herinneringen aan deze boot.

Uiteindelijk is de 'Theda' gezonken onder de kust van Noorwegen. We waren daar op vakantie geweest en voeren op de terugweg naar Denemarken. Een heel stuk uit de kust raakten we plotseling iets, waarschijnlijk was het een container. De 'Theda' begon snel te zinken en we konden ternauwernood in onze kleine volgboot komen. Onze sterke 'Theda' verdween voor onze ogen. Heel triest was dat en ook heel jammer, temeer omdat we haar volledig hadden gerestaureerd. Maar we kunnen het navertellen en dat is uiteindelijk het belangrijkste.

De historie van Rottum is ook deels bepaald door de kaap. De plannen om de kaap te restaureren bestonden al lang. Bij het inventariseren van gietijzeren monumenten speelde Van Suchtelen een voorttrekkersrol. Hij was opmerkelijk gemaakt op de Rottumer zeekaap. In 1977 bracht hij een bezoek aan het eiland en zag dat de kaap in zeer slechte staat was. Van Suchtelen trok aan de bel om het behoud veilig te stellen. In die tijd was er een soortgelijke op Terschelling gesloopt en nu waren er nog maar twee van deze specifieke bouwsels in Nederland. Die van Texel en de kaap van Rottumeroog. Er werd besloten tot restauratie. Maar hoe moest dat en waar moest hij dan later staan? Er zijn vergaande plannen geweest van de gemeente Warffum om hem te renoveren en dan op het vaste land te plaatsen om het historisch bouwwerk meer toegankelijk te maken. Ook is er overwogen om de kaap op de Rottumerplaat te herbouwen. Uiteindelijk is toch besloten om de kaap na de restauratie op Rottum te herplaatsen. Volgens mij is dat ook de enige plek waar hij hoort te staan.

In augustus 1989 was het dan zover. Groot materiaal werd naar het eiland gebracht. Het demonteren was al een hele klus, alles zat vastgeroest of was weggerot. Het restaureren van de verschillende segmenten was een nog groter karwei. Bij gieterij Borcherts in Sappemeer goten ze een groot aantal onderdelen opnieuw. Deze delen werden zo getrouw mogelijk nagemaakt in een gietvorm van zilverzand.

Een jaar lang was Rottum kaaploos, maar daarna is hij in volle glorie herrezen. Echter op de oude fundatie. Maar Rottum is een wandelend eiland en de kaap moest al snel verplaatst worden. De plek waar hij was neergezet, was niet veilig meer. Het eiland wandelde er bijna onder vandaan.

Rijkswaterstaat heeft zich helemaal van Rottumeroog en ook van Rottumerplaat teruggetrokken. Vogelwachters van Staatsbosbeheer houden in het kader van de natuurbeschermingswet in de zomermaanden toezicht op beide eilanden opdat er geen onverlaten de boel verstoren. Ze tellen de vogels, inventariseren planten en kijken of er misschien toch nog ergens een verdwaalde pad te ontdekken valt.

Op oude kaarten is te zien waar de voogden van Rottum hebben gewoond. Het eerste voogdshuis was op de plaats waar nu Rottumerplaat ligt.

De verbodsborden zijn tegenwoordig op beide eilanden identiek: "Rottum, kwetsbaar gebied, geen toegang". Op deze plek blijft door de stroming en zandbeweging in de Eemsmonding een soort eiland bestaan. Zo blijft Rottum dus toch een oog op de kaart, al wandelend en stuivend midden in het Wad, in onze laatste wildernis. Rottum mijn oog.

inhoudsopgave

mijn rottumer tijd	6	een schortje vol struif	73
rottums verleden	10	uit de journales	73
aangesteld door de Kroon	16	bergers onder de kust	75
hendrik toxopeus	18	bezoekers	78
schepen op het strand	21	naar de koningin	79
hoog bezoek	22	op reis	79
flessenpost	24	de kinderen groeien op	80
mobilisatie	24	de zee geeft	82
het werk van alledag	27	veulen aan de fles	82
hoe de eerste 'Theda' verging	28	niet naar brazilïë	83
juffers op zolder	29	net op tijd	84
mees toxopeus	30	met de neus in 't zand	84
de 'hilda' en de 'insulinde'	34	vaste bezoekers	86
vondsten op het strand	36	een konijn met stijve poten	89
zeehonden	37	tamme 'hans'	91
vlag in top	40	een huis gebouwd op palen	91
mast overboord	41	drijfzand	93
schelpenzuiger gekapseisd	42	een weiland zonder hek	94
licht in de kaap	42	honden	96
huwelijk	45	de eierdief	100
van vader op zoon	50	topsy	100
opnieuw mobilisatie	51	de koffergrammofoon	101
bezetting	54	slecht bericht	103
terug op rottum	55	badgasten	104
'theda' in beslag genomen	57	botvissen	107
aan de wal	57	bakens zetten	108
de bevrijding	59	de vogels van rottum	109
slecht weer	61	de laatste jaren	112
geen bonbons	62	paarden op drift	115
een vreemde zwerver	63	één grote speeltuin	115
jan in de zak	64	'juf' is ziek	116
slachten	65	de tractor	117
vuurpijlen in de nacht	67	man overboord	118
communicatie	68	in de belangstelling	119
meeuwen en sterns	70	de wadlopers	122
eieren zoeken	71	de laatste stranding	123
		op theevisite bij de burens	124
		konijnenziekte	126
		naderend afscheid	126
		het vaarwel	127
		een 'oog' op de kaart	130